

Beschrijving van de
los bewaarde
fragmenten uit het
Ruusbroecgenootschap

door
Hans Kienhorst

Radbouduniversiteit
Nijmegen

1 maart 2010

Work in progress

Ad usum privatum

Hs. Lat. fr. 1 = RG Lat. 7

ISIDORUS HISPALENSIS, *Etymologiarum sive originum libri XX*, fragmenten

Tweede helft 12de eeuw.

Perkament, twee in de lengte op elkaar aansluitende stroken perkament, die het rechtergedeelte van een blad vormen, in totaal nog 44 halve regels.

De fragmenten bevatten resten van Liber XVIII, *De bello et ludis*, c. ii *De triumphis* – c. vi *De gladiis*.

Codex

2 kolommen.

Kleine littera praegothica.

Een van de rubrieken is bewaard, namelijk *de signis*, aan het eind van r. 30 (van kolom b) op de rectozijde van het fragment. Rechts ervan staat in de buitenmarge het caputnummer *.iii*. Op de versozijde staan in de buitenmarge, links van r. 1, 22 en 28, de nummers *iiij.*, *v.* en *vi*. De hoofdstukken beginnen op een nieuwe regel met een eenvoudige twee regels hoge rode initiaal, die half buiten de schriftspiegel uitsteekt.

Hs. Lat. fr. 2 = RG Lat. 8

JACOBUS DE VORAGINE, *Legenda aurea*, zomerdeel, fragmenten.

Mogelijk nog uit de dertiende eeuw.

Perkament, 2 gehavende bladen, die aaneengepast het dubbelblad 121[^]128 van een handschrift met een opmaak van twee kolommen per bladzijde. De bladen zijn onderaan met verlies van enige regels besnoeid. Er is een contemporaine foliëring in zwarte inkt in de bovenmarges, op de rectozijde. De bladen zijn onderaan met tekstverlies besnoeid. Hoogte thans 15,5 cm, grootste breedte 15 cm. Oorspronkelijke hoogte geschat op ongeveer 22 cm.

De fragmenten zijn, in de lengte gevouwen, gebruikt als platbevestiging in een boekband, waarschijnlijk een gedrukt boek in-octavo: naast de verticale vouw over het midden van de bladen en evenwijdig daaraan lopen twee vouwen met gaatjes op gelijke hoogte. Bij de thans middelste vouw waren de 'bladen' dubbelgevouwen.

De fragmenten bevatten op f. 121 een deel van de legende van de heilige Christophorus (Christoffel) (wiens feestdag op 25 juli valt), gevolgd door de legende van de Zeven Slapers van Efese (hun gedenkdag valt op 27 juli). Op f. 128 begint de legende van de heilige Petrus ad vincula (Petrus Banden, feest van de bevrijding van Petrus, gevierd op 1 augustus); in kolom 128vb begint *De inventione sancti Stephani protomartyris* (ontdekking van het lichaam van de heilige Stefanus, de eerste martelaar van het christendom, gevierd op 3 augustus).

Codex

Zeer waarschijnlijk opgebouwd uit quaternionen. De fragmenten hebben dan het buitenste bifolium van katern 16 (f. 121-128) gevormd. Vanwege de contemporaine foliëring is het goed mogelijk dat aan het handschrift een inhoudsopgave was toegevoegd.

Afmetingen schriftspiegel: 17<50(10)50>21 x]9<146-148[UR 3,7 mm. Bij de aflijning en liniëring moet gedacht worden aan een loodstift. Er zijn alleen nog maar indrukken daarvan te zien.

Het schrift is een littera semitextualis, met dien verstande dat de kopiist aan het begin van een woord ook een **a** in twee verdiepingen schrijft (een open en gesloten 'kopjes' **a**). Volgens de 'kubus van Gumbert' gaat het dan om T/E. Let wat de datering betreft o.a. op de frequentie van lange **s** aan het wordeinde; ronde **r** alleen na een **o**.

Tekstgeleding: Je hebt te maken met initialen in de vorm van afwisselend rode en blauwe lombarden, die versierd zijn met penwerk in de tegenkleur. Ze markeren het begin van een nieuwe legende. De initiaal *S* in kol. 121vb is 6 regels hoog; de (ingebouwde) initiaal *I* in kolom 128vb was dat mogelijk ook. Let ook op de representanten links van de initialen.

Op f. 128r is in margine twee keer een paragraafteken gezet in combinatie met de nummers *.ij^a* en *.iij^a*. Deze nummering, in een lichtere kleur inkt, verwijst naar *Secunda* en *Tertia* in de tekst (kolom a r. 13 en b r. 31). Op de versozijde van f. 128 is rechts van kolom b r. 17 ook een dergelijk paragraafteken zichtbaar. In de regel staat *Quarta*.

Het bovenste sneetje in de oorspronkelijke middenvouw is dat van de kettingsteek. De drie sneetjes eronder, op ongeveer 5 cm afstand van elkaar, zijn het gevolg van drie bindingen. Het handschrift zal er vier geteld hebben, dat wil zeggen de katernen waren op vier bindingen genaaid.

Hs. Lat fr. 3 = RG Lat. 6

BERIJMDE EVANGELIËNHARMONIE, Latijn, fragment

Late 12de of vroege 13de eeuw.

Perkament, 1 strook, 7,7-8,0 cm hoog en, over het midden gemeten, 24,4 cm breed. Deze strook is het bovenste deel van een dubbelblad. Beide bladen hebben nog delen van de buitenmarge bewaard.

De strook vormde ooit de rug van een halfperkamenten splitselband. De buitenranden waren naar binnen gevouwen. Hoogte van de rug 21,2-21,3 cm, breedte 3,3 cm. De buitenzijde was met gele verf beschilderd.

Codex

Oorspronkelijke breedte van de bladen ongeveer 12,5 cm.

2 kolommen. Aflijning en liniëring met loodstift.

Kleine littera praegothica.

**[Op verzoek van de auteur wordt de tekst niet medegedeeld wegens geplande publicatie
– Frans Hendrickx]**

Hs. Lat. fr. 4 = RG Lat. 9

[Op verzoek van de auteur wordt de beschrijving niet medegedeeld wegens geplande publicatie – Frans Hendrickx]

Hs. Lat. fr. 5 = RG Lat. 10

HORARIUM, fragment

Perkament, 1 dubbelblad, zeker niet het binnenste van een katern. Met resten uit het *Officium defunctorum*.

Codex

Bladgrootte 16,1-16,3 x 11,1-11,3 cm

16 regels per bladzijde.

Littera textualis. Rubrieken: *antiphona* (f. 1r), *versus* (f. 1v) en, voluit geschreven, *Psalmus* (f. 2v). Vergulde lombarden op mauve en op blauw en mauve veld, 2 regels hoog. Op f. 1v de *P* van *Partem beate resur|rectionis obtineant...*, op f. 2v de *D* van de psalm *Deus misereatur | nostri...* Kleinere, afwisselend vergulde en blauwe lombarden, 1 regel hoog, de vergulde met penwerk in blauw, de blauwe met penwerk in rood versierd.

Decoratie in de buitenmarges, over de lengte van de kolommen.

Het handschrift had vijf enkele bindingen, gezien de dubbele sneetjes in de middenvouw van het fragment.

Hs. Lat. fr. 6 = RG Lat. 11

DICTIONARIUM LATINUM, fragment

Perkament, 1 dubbelblad, waarvan het achterste (f. 2) met tekstverlies besnoeid is, ca. 29 cm breed.

Heeft dienst gedaan als schutblad in een boekband, te zien aan de horizontale vouw met naaigaatjes onder de bovenrand.

Codex

Bladgrootte ca. 21,5 x 15,5 cm.

2 kolommen, ca. 40 regels per kolom.

Kleine, vluchtig uitgevoerde littera textualis (geleerdenpootje: veel afkortingen).

Alleen op f. 1r is de rubricering uitgevoerd, o.a. in de b-kolom drie 1 regel hoge rode lombarden *A*. Midden in kolom 1vb is ruimte opengelaten voor een 10 regels hoge initiaal, aan het begin van de lemmata met een *b*, met als eerste het woord *Babatum*, *-ti*, gevolgd door *Babel* ...

Naaigaatjes in de middenvouw van het dubbelblad wijzen op 3 bindingen.

Hs. Lat. fr. 7 = RG Lat. 12

GREGORIUS MAGNUS, *Homiliae in Evangelia*, fragmenten

12de eeuw.

Perkament, 2 verticale stroken, een midden uit een kolom gesneden, met de ondermarge; het andere heeft de buitenmarge (met lijngaatsjes) bewaard. Met potlood genummerd A en B, Hoogte ca. 15,3 cm, breedte strookje met buitenmarge (B) 3,1 cm, het andere strookje (A) 3,8 cm. Het breedste strookjes (B) bevat tekst uit *Homilia XXIII*.

Codex

Littera praegothica.

Op de strookjes geen rubricering.

Hs. Lat. fr. 8 = RG Lat. 13

ONGEÏDENTIFICEERD, fragment

Perkament, grootste deel van een dubbelblad; onderaan gedeelte afgesneden, met tekstverlies. Van f. 2 is rechts een gedeelte afgesneden, met enig tekstverlies op de rectozijde. Op het breedste punt ca. 38 cm, hoogte 15,5-16,5 cm. Nog 28 à 30 regels per kolom.

Lijkt om de rug van een boekband gezeten te hebben, gelet op de twee horizontale, uitgesleten brede vouwen die midden over het fragment lopen, met afdrukken van drie bindingen, met aan de uiteinden daarvan gaten in het perkament.

Codex

2 kolommen. Sporen van de verticale aflijning van de kolommen.

Littera cursiva.

Rubricering. In kolom 1rb een drie regels hoge lombarde *I*. In kolom 2vb een drie regels hoge lombarde *S* (*Sexta porta...*), met representant van de hand van de kopiist. Rode paragraaftekens, waarvoor ook duidelijk ruimte werd uitgespaard; De letter *erna* met rood gehoogd.

Heeft een echte band gehad. In de middenvouw van het fragment nog gaatjes van de kettingsteek en van drie bindingen. Het oorspronkelijke aantal bindingen zal waarschijnlijk vijf hebben bedragen.

Hs. Lat. fr. 9 = RG Lat. 14

LITURGISCH HANDSCHRIFT, fragmenten

12de eeuw.

Perkament, 2 aan elkaar geplakte helften van een blad, bovenaan iets besnoeid, en mogelijk is ook onderaan iets van de marge afgesneden. De helften zijn 5,9-6,3 cm breed. Hoogte 16,0-16,2 cm.

Notitie met potlood *Uit RG 3113.H.1.*

Codex

Breedte van de bladen 12-12,3 cm.

1 kolom, 18 regels. Sporen van aflijning (kapitaalkolom) en liniëring met loodstift.

Littera praegothica.

Initialen, verguld, blauw, groen en rood. Het meest in het oog springt midden op de rectozijde de grote uitstekende vergulde *T* bij het gezang *Te deum laudamus te deum confitemur*.

Heeft een tweede band gehad.

Hs.Neerl. fr. 1 = RG Neerl. 15/1 (olim Averbode A)

ROMAN D'ASPREMONT, Middelnederlandse vertaling, fragment

Zuid(oost)-Vlaanderen, waarschijnlijk nog uit de 13de eeuw.

Perkament, gedeelte van een dubbelblad, dat afkomstig is uit een handschrift in twee kolommen. Aan de zijkanten is het bifolium zodanig besnoeid, dat van kolom 1rb en 1va meer dan de helft ontbreekt, terwijl van f. 2 alleen het begin van de verzen van kolom ra evenals minieme resten van kolom vb bewaard zijn gebleven. Bovendien rest ons alleen het bovenste gedeelte van het dubbelblad: van kolom ra zijn slechts achttien verzen overgebleven, van de andere kolommen nog minder. De grootste afmetingen van het bifolium zijn 9,5 x 16,8 cm. In de middenvouw bedraagt de hoogte 8,6 mm. Folium 1 meet op het breedste punt 13 cm.

Het fragment bevat de resten van een tamelijk getrouwe vertaling van *La chanson d'Aspremont* in de versie die onder andere is overgeleverd in de codex Nottingham, University Library, Muniments Room, Mi.LM.6. De tekst uit dit zogenaamde handschrift van Wollaton Hall werd in 1919-1922 uitgegeven door L. Brandin. Hij omvat in deze editie 11.376 verzen, verdeeld over 533 laisses. De tekst op f. 1 van het fragment correspondeert met de verzen 4908-5030 (laisses 268-272). Tussen f. 1 en 2 heeft nog een bifolium gezeten. In kolom 2ra bevinden wij ons aan het eind van laisse 283 (vs. 5340-5397). Editie van het fragment in 1927 door D.A. Stracke S.J. en in 1998 door H. Kienhorst en H. Mulder.

Het fragment heeft als bindmateriaal dienst gedaan. Het werd door pater Stracke naar eigen zeggen ontdekt tussen 'een nog al aanzienlijk getal perkamenten en papieren knipsels', die hem in januari 1925 bij een bezoek aan de premonstratenzer Abdij van Averbode ter inzage gegeven. Over de herkomst ervan vernemen wij uit Stracke's editie dat ze 'uit oude folianten of boeken los waren gemaakt door vroegere archivariissen'. Met fragmenten van een andere Middelnederlandse Karelroman (*Neerl. fr. 2*) werd dit fragment eind 1983 aan het Ruusbroecgenootschap overgedragen door het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven te Antwerpen. Ze waren daar aangetroffen in het dossier-D.A. Stracke (nr. S 922/M), dat waarschijnlijk aan het AMVC was overgemaakt door het Xaveriuscollege S.J. te Borgerhout, waar Stracke sinds zijn emeritaat in 1953 verbleef. De fragmenten waren opgeborgen in overdrukjes van de betreffende tekstuittgaven.

Codex

Oorspronkelijke bladgrootte van het handschrift naar schatting 27 x 19 cm.

2 kolommen. Lijngaatjes in de bovenmarge van het fragment. Aflijning en liniëring met loodstift: een driedubbele lijn voor de kapitaalkolom, een enkele lijn voor de verticale lijn rechts van de kolommen. Schriftspiegel oorspronkelijk ongeveer 135 mm breed, binnenmarge ca. 25 mm; bovenmarge op het hoogste punt 18 mm; UR 4,4 mm.

De kopiist schrijft een vrij kleine littera textualis.

In kolom 2ra is een gedeelte van een versierde initiaal *A* bewaard. De letter lijkt te zijn uitgevoerd in groen, maar de verf is zeer verbleekt. Links van de initiaal is nog een representant te zien, in dezelfde kleur inkt als voor de tekst gebruikt is. Van een tweede

initiaal, in kolom 1ra, is alleen de plantvormige uitloper overgebleven. Voor de versiering van de initiaal is bladgoud gebruikt. Verdere rubricering ontbreekt.

Uit de naaigaatjes in de middenvouw kan worden afgeleid dat het handschrift (in de middeleeuwen) een keer herbonden geweest.

Literatuur

D.A. Stracke, 'Een onbekende Frankische roman', in: *Tijdschrift voor taal en letteren* 13 (1925), p. 240-255. Hans Kienhorst, *De handschriften van de Middelnederlandse ridderepiek*. 2 dln. Deventer, 1988 (Deventer studiën 9), p. 235-236, H128. Kienhorst & Mulder 1993, p. 69-70, nr. 3. Hendrickx 1994, p. 29-30, nr. 1. Hans Kienhorst en Herman Mulder, 'Fragment van een Middelnederlandse vertaling van het *Chanson d'Aspremont*', in: *Spiegel der letteren* 40 (1998), p. 299-307.

Hs. Neerl. fr. 2 = RG Neerl. 15/2 (olim Averbode B)

KARELROMAN, fragmenten

West-Middelnederlands, late 14de eeuw.

Perkament, 2 aaneen passende stroken die midden uit een dubbelblad gesneden zijn; de bovenste 29,4-29,8, de onderste 29,4-29,6 cm breed; gezamenlijke hoogte 8,5-8,6 cm. Het tweede blad van het bifolium is thans 16,1 cm breed. De stroken tellen samen nog 20 regels per kolom.

De fragmenten zijn gebruikt als oortjes in een boekband, getuige de horizontale vouw met naaigaatjes en de inwerking van de inslagen van de leren band op de buitenranden van f. 2v en 1r van de bovenste en van f. 1v en 2r van de onderste strook.

De stroken werden waarschijnlijk eind 1926 door D.A. Stracke S.J. ontdekt, naar eigen zeggen in een oude band op het Archief van de Abdij Averbode. Ze werden samen met het fragment van de *Roman van Aspremont (Neerl. fr. 2)* eind 1983 uit het dossier-D.A. Stracke van het AMVC te Antwerpen gelicht, waarin ze in de respectievelijke overdrukjes zaten, en overgedragen aan het Ruusbroecgenootschap.

De fragmenten zijn nog niet geïdentificeerd; dat wil zeggen, er is geen Oudfranse tekst aan te wijzen die als directe bron gefungeerd heeft. Misschien hebben wij te maken met resten van een oorspronkelijk Middelnederlandse 'Karelroman'. Op f. 1r wordt gewag gemaakt van een brief die gericht is aan koning Lodewijk en aan Wybeert, koning van Andrenaken, met zegels van *beyerem*, *oestrike*, *brandenborch* en *andernaken*. Stracke wijst in zijn uitgave al op de merkwaardigheid dat degene die de brief hardop voorleest, *sinen bril opter nesen* heeft. Verder is sprake van de booswicht *gwioen van almaengien*, van bisschop Tulpijn, de bisschoppen van Keulen, Metz en Trier, en de graven van Artois, Ponthieu en Henegouwen.

Codex

Oorspronkelijke bladgrootte 24 x 16,5-17 cm.

2 kolommen, aantal regels onbekend. Aflijning en liniëring met loodstift; horizontale lijnen waarschijnlijk over de hele breedte van een dubbelblad getrokken. Schriftspiegel 128 cm breed; binnenmarge 9-10 mm, buitenmarge op het breedste punt nog 20 mm; UR 4,4 mm.

Geen rubricering, wel is in kolom 1ra en 2va ruimte opengelaten voor een 2 regels hoge lombarde, met in 1ra, nog vaag zichtbaar, de representant *d*, die met een zeer fijne pen werd aangebracht.

Sneetjes in de middenvouw wijzen er op, dat het handschrift een echte band gehad heeft.

Literatuur

D.A. Stracke, 'Een onbekende Frankische roman', in: *Tijdschrift voor taal en letteren* 15 (1927), p. 137-151. Hans Kienhorst, *De handschriften van de Middelnederlandse ridderepiek*. 2 dln. Deventer, 1988 (Deventer studiën 9), p. 237, H129. Kienhorst & Mulder 1993, p. 69-70, nr. 3. Hendrickx 1994, p. 36-37, nr. 6.

**[Op verzoek van de auteur wordt de tekst niet medegedeeld wegens geplande publicatie
– Frans Hendrickx]**

Hs. Neerl. fr. 3 = RG Neerl. 15/3 (olim Averbode C)

JAN VAN RUUSBROEC, *Vanden geesteliken tabernakel*, fragment

Brabant, tweede helft 14de eeuw.

Perkament, 1 dubbelblad, op het breedste punt 24,6 cm.

Evenals de fragmenten van twee Karelromans (*Neerl. fr. 1 en 2*) vond D.A. Stracke S.J. dit Ruusbroec-fragment op het archief van de Abdij van Averbode. Het zat, naar zijn zeggen, 'verscholen in een rentenboek der XVle eeuw, klein in 4^o, en had reeds veel geleden door jaren en vochtigheid'. Bij deze beschadigingen voegden zich nog die van het losmaken en het gebruik van een reagens waarmee het fragment door Stracke werd behandeld om de tekst beter leesbaar te maken. Het dubbelblad werd in 1982 gerestaureerd door zuster Lucie M. Gimbrère. Volgens het bijgevoegde restauratierapport is door weken in water geprobeerd het perkament, dat op sommige plaatsen verhard en in elkaar geschrompeld was, soepel te maken. Zo kon het, voor zover mogelijk, worden opgerekt. Om verder scheuren en afbrokkelen van het perkament te voorkomen, werden het recto en verso van f. 1 en aan één kant ook de buitenmarge van f. 2 met zijden mousseline beplakt.

Het fragment bevat op f. 1 een stuk uit kap. 52, en op f. 2 een stuk uit kap. 56 van Ruusbroecs *Tabernakel* (in de oude editie van D.A. Stracke). Tussen beide bladen moet een bifolium verloren zijn gegaan.

Het fragment lijkt twee keer als bindmateriaal gebruikt te zijn. Hierop wijzen de horizontale vouw, ca. 2,5 cm van de bovenrand en de gaatjes iets onder het midden in de buitenmarge van f. 1, waar een sluiting gezet heeft. In de bovenmarge van f. 1r, met bruine inkt geschreven, het woord *Testamenta*; in de bovenmarge van f. 2v, ondersteboven, eveneens met bruine inkt, *Monasterij Auerbodien*(...). In de rechterbovenhoek van f. 1r een notitie van Stracke, in inkt.

Codex

De bladgrootte bedraagt thans 17,2-17,7 x 12,1-12,3 cm.

30 regels per bladzijde. Afmetingen schriftspiegel (f. 2r) 13,8 x 8,2 cm. Lijngaatjes in de buitenmarge.

Littera textualis.

Hoofdletters rood doorstreept.

Zoals blijkt uit de (nauwelijks zichtbare) naaigaatjes in de middenvouw van het katern waaruit het dubbelblad afkomstig is, mogelijk alleen een voorlopige hechting gehad, en was dit handschrift van het *Tabernakel* nooit van een echte band voorzien.

Literatuur

D.A. Stracke, 'Een fragment van Ruusbroec's Tabernakel', in: *Tijdschrift voor taal en letteren* 16 (1928), p. 141-147. Kienhorst & Mulder 1993, p. 70, nr. 4. Hendrickx 1994, p. 34-36, nr. 5.

Hs. Neerl. fr. 4 = RG Neerl. 16 (olim 413)

JACOB VAN MAERLANT, *Spiegel historiael*, Eerste partie, fragment

Eerste helft 14de eeuw, mogelijk nog uit het eerste kwart van die eeuw.

Perkament, rechthoekig stuk, genomen uit het onderste gedeelte van een blad, ook aan de linkerkant met enig tekstverlies besnoeid, 5,2-5,5 x 13,3 cm. Het betreffende blad vormde het laatste van een katern.

Het strookje bevat resten van kap. 36 en 38 van het eerste boek van de Eerste Partie. De tekst is in 1993 uitgegeven door H. Kienhorst en H. Mulder.

Gebruikt als platbevestiging in de band van een klein boekje (hoogte ongeveer 13,5 cm). Volgens een notitie van pater Stracke gevonden te Poperinge. Na diens overlijden in 1970 werd het fragment door pater A. Ampe S.J. aangetroffen in Stracke's papieren, die zich bevonden in de nalatenschap van mw. M.A.C. Dosfel-Tysmans (1890-1985), weduwe van Lodewijk Dosfel; in november 1987 door mw. Lutgart Dosfel (te Dendermonde) afgestaan aan de bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap. Het fragment werd gelegd in de zwarte doos met fragmenten die de signatuur Hs. 413 draagt.

Codex

Oorspronkelijke bladgrootte mogelijk 26,5 x 19 cm. Op het fragment is een custode bewaard, in de hand van de kopiist.

2 kolommen, vermoedelijk 50 regels; beginletters van de verzen afstaand.

Littera textualis.

Op het fragment komt een rood paragraafteken voor, links van de laatste regel van de b-kolom op de versozijde, met een representant in de vorm van twee schuine streepjes. Verdere rubricering ontbreekt.

Literatuur

Kienhorst & Mulder 1993, p. 68-69, nr. 2. Hendrickx 1994, p. 29-30, nr. 2. Jos A.A.M. Biemans, *Onsen Speghel Ystoriale in Vlaemsche. Codicologisch onderzoek naar de overlevering van de 'Spiegel historiael' van Jacob van Maerlant, Philip Utenbroeke en Lodewijk van Velthem, met een beschrijving van de handschriften en fragmenten*. 2 bnd. Leuven, 1997 (Schrift en schriftdragers in de Nederlanden in de middeleeuwen, II 1-2), p. 350-351, Hs 5-1.

Hs. Neerl. fr. 5 = RG Neerl. 20 (olim 413)

LEGENDE VAN DE H. MARGARETHA VAN ANTIOCHIË, fragmenten

Oostelijke Denderstreek, tweede helft 14de eeuw.

Perkament, twee dubbelbladen, aangeduid met *A* en *B*. Van dubbelblad *A* is onderaan, van dubbelblad *B* bovenaan een smalle strook afgesneden. *B* f. 2 heeft de grootste breedte, over het midden gemeten 10,2 cm. Het perkament van fragment *B* is ernstig aangevreten. Dubbelblad *A* is aan de onderzijde, zij het minder, beschadigd. Voor de ontcijfering van de tekst is door D.A. Stracke S.J., die de fragmenten in 1938 publiceerde, een reagens gebruikt.

De twee dubbelbladen zaten (bij wijze van cachering) gelijmd tegen de boden en het deksel van een doosje, vermoedelijk een foedraal. De drie opstaande randen hiervan waren bekleed met de stukken van een perkamenten rol met Middelnederlandse spreukstrofen (*Neerl. fr. 6*). Deze fragmenten en die van de berijmde Margarethalegende waren door J.B. Paquay, deken te Bilzen (ongeveer 10 km ten westen van Maastricht), aan pater Stracke ter hand gesteld.

Folium 1 van dubbelblad *A* bevat een gedeelte uit het begin van de Margarethalegende: de scène van de gevangenneming van de maagd-martelares. Tussen f. 1 en 2 lijkt één dubbelblad te ontbreken. Dubbelblad *A* kan de eerste quaternio zijn geweest van een boekje dat alleen deze berijmde legende bevatte. Dubbelblad *B* (met gedeelten uit de kerkerscène met de draak) is afkomstig uit de volgende, dan tweede quaternio. Tussen *B* f. 1 en 2 zijn meerdere dubbelbladen verloren gegaan. Het einde van de geschiedenis kan in een derde katern gestaan hebben.

De fragmenten zijn in 1938 door D.A. Stracke en in 2005 door H. Kienhorst uitgegeven. (Kienhorst vermeldt abusievelijk als signatuur hs. Neerl. 431/2.)

Codex

Fragment *B* f. 1 kan de oorspronkelijke breedte bewaard hebben: 10,3 cm. De oorspronkelijke bladhoogte bedroeg ca. 17 cm.

1 kolom, 30 regels; beginletters van de verzen afstaand. Geen lijngaatsjes te zien, wel enkele vage sporen van de aflijning en liniëring: links een driedubbele verticale lijn, rechts een enkele lijn; er is onder de bovenste lijn geschreven. Afmetingen van de schriftspiegel: (A f. 1r) 12,4 x 8,2 UR 4,5-4,6 mm.

Littera textualis.

De fragmenten tellen in totaal acht initialen in de vorm van 2 regels hoge rode lombarden; verder zeven rode paragraaftekens, waarvoor geen representanten te zien zijn. De beginletters van de verzen zijn majuskels, die met een verticaal rood streepje gehoogd zijn.

De katernen waren vermoedelijk met een registersteek aan een omslag bevestigd. In de middenvouw van de twee dubbelbladen zijn boven- en onderaan twee naaigaatsjes te zien. De afstand ertussen bedraagt 1,5, 7,8 en 1,2 cm.

Literatuur

D.A. Stracke, 'Twee Middelnederlandsche legenden der H. Margaretha van Antiochië', in: *Ons geestelijk erf* 2 (1938), p. 295-301. Kienhorst & Mulder 1993, p. 67-68, nr. 1. Hans Kienhorst, *Lering en stichting op klein formaat. Middelnederlandse rijmteksten in eenkolomsboekjes van perkament*. 2 dln. Leuven, 2005 (Miscellanea Neerlandica 31), dl. II, p. 10-20, N2.

Hs. Neerl. fr. 6 = RG Neerl. 28

JAN VAN RUUSBROEC, *Spiegel der ewiger salicheit*, fragmenten

Brabant, derde kwart 15de eeuw.

Perkament, 2 ongelijke helften van een doormidden gesneden blad, dat links besnoeid is; hierdoor is er verlies van de volledige binnenmarge en van wat tekst op beide zijden (begin- of eindletters van woorden). De boven- en ondermarge zijn niet of nauwelijks besnoeid. Afmetingen van het blad thans 28,5-29 x 17,8-18,6 cm.

De twee halve bladen zijn als bindmateriaal gebruikt. Over het midden lopen naast elkaar twee verticale vouwen, vermoedelijk van de rug van een (deel van een) register, met aan weerszijden op vijf plaatsen naaigaatjes; rechts ervan zijn op de versozijde van beide helften nog duidelijk de afdrukken van de splitsels van de vijf bindingen zichtbaar.

De fragmenten werden in de eerste helft van de 20ste eeuw in het Aartsbisschoppelijk Archief te Mechelen ontdekt en geïdentificeerd door Monseigneur Jules de Tramoy. Hij deed zijn ontdekking in het Kapittelarchief Sint-Rombouts-Mechelen Oud (doos 439, nr. 2368). De fragmenten bevonden zich in een map met fragmenten die uit registerbanden gelicht waren. De door plakband samengehouden halve bladen werden in december 1998 geschonken aan het Ruusbroecgenootschap.

De bewaard gebleven tekst wijst op een slaafse kopie van Ruusbroecs *Spiegel der ewiger salicheit*, zoals overgeleverd in het Groenendaalse handschrift. Editie door H. Kienhorst en M. Kors in datzelfde jaar.

Codex

Het handschrift bevatte mogelijk een compleet afschrift in één band van de traktaten van Jan van Ruusbroec uit het tweedelige Groenendaalse handschrift. De omvang van de codex was dan ongeveer 310 folia. Gezien dit grote aantal bladen, zal het zijn gegaan om een codex die uit gemengde katernen, waarschijnlijk quinionen, was samengesteld. Het bewaard gebleven blad zou dan het voorste blad van het buitenste (perkamenten) bifolium van katern 28 geweest zijn.

Foliëring in Romeinse cijfers, met rode inkt door de kopiist aangebracht. Midden bovenaan op de rectozijde van het bewaard gebleven blad, tussen de twee binnenste verticale lijnen, het folionummer *cclxxxi*. Rechtsonder op de rectozijde is nog zeer vaag het restant van een vermoedelijke signatuur zichtbaar.

2 kolommen, 40 regels per kolom. Ter afbakening van de kolommen zijn in de boven- en ondermarge in totaal 4 gaatjes geprikt. In de buitenmarge zijn nog de gaatjes aanwezig die geprikt werden voor de horizontale lijnen, die in de buitenmarge doorlopen. De schriftspiegel is 214 mm hoog; de breedte bedraagt, van links naar rechts, op de rectozijde gemeten:]70<14<68>35 mm.

Littera hybrida.

De majuskels zijn met rood doorstrept en in kolom 281ra is met rood een paragraaftekenen daarvoor opengelaten plaats gezet.

Misschien was het handschrift eigendom van het regularissenklooster Bethanië te Mechelen. Misschien was het eigendom van Jacoba van Loon-Heinsberg, die van 1455 tot haar dood in 1466 in dit klooster verbleef. In haar nalatenschap is onder andere sprake van een gebonden boek met werken van Ruusbroec. Indien het in Mechelen werd versneden ten behoeve van bindmateriaal voor het kapittelarchief, kan het in de roerige tweede helft van de 16de eeuw uit dit vrouwenklooster vervreemd geraakt of verkocht zijn.

Literatuur

Hans Kienhorst en Mikel Kors, 'Fragment van een onbekend Ruusbroec-handschrift', in: *Ons geestelijk erf* 72 (1998), p. 164-172.

Hs. Neerl. fr. 7 = RG Neerl. 413/1 (olim 413)

ROL MET SPREUKSTROFEN, fragmenten

Zuid-Limburgse kopie van een Oost-Vlaams/Brabantse spreukenverzameling, 14de eeuw.

Perkament, 2 zeer gehavende stukken, door pater Stracke in zijn uitgave aangeduid met A en B. Fragment A (het grootste) meet 44 bij 8,3-8,7 cm. Fragment B meet 16 bij 4,4-6,0 cm. Fragment B zou de bovenrand van de rol kunnen zijn geweest, omdat boven de eerste regel een klein gedeelte (maximaal 4 mm hoog) onbeschreven is. Dit kleinere stuk is links besnoeid, zodat de huidige kolom op de rectozijde de b-kolom is. Het bredere fragment A heeft nog twee kolommen op de rectozijde, waarvan de a-kolom links gedeeltelijk is afgenomen.

Als wij de nummering van Stracke aanhouden, zou de tekst dan gelezen worden in de volgorde: A recto a, B recto [is bovenste gedeelte b-kolom], A recto b. Dan wordt de rol onderaan, langs de korte zijde, gedraaid om hem ondersteboven verder te lezen. Van der Poel komt in haar editie uit 2007 op een totaal van zestig spreukstrofen. Die hebben alle dezelfde vorm: regels met twee heffingen en het rijmschema aabccb.

Langs de niet-besnoeide lange zijde van beide fragmenten is een touwtje door het perkament geregen, met aan het kleinste fragment nog een snipper perkament. Het vlasgaren deed dienst bij het hergebruik van de eenmaal afgedankte rol als versteviging van de opstaande randen van een bijna vierkant doosje: de langste strook heeft, op ca. 19 cm van elkaar, twee scherpe vouwen, waardoor de uiteinden, resp. ca. 17 en 8 cm, steeds naar binnen vallen.

De fragmenten waren D.A. Stracke S.J. in de zomer van 1926 overhandigd door J.B. Paquay, deken te Bilzen. Van hem ontving Stracke – wanneer is onbekend – ook de twee zeer gehavende dubbelbladen met resten van de berijmde legende van Margaretha van Antiochië (*Neerl. fr. 5*), die voor het deksel en de bodem van het kistje (misschien een foedraal) gebruikt waren. Het door Stracke met *fragment B* aangeduide dubbelblad was bovenaan ruw afgescheurd, en zowel in de onderrand als in de twee buitenranden zaten gedeelten van een vouw, met op onregelmatige plaatsen gaatjes. Opmerkelijk was het restje touw dat in de buitenrand van f. 2 zat, hetzelfde vlasgaren als in de buitenrand van de stukken van de boekrol. De snipper perkament die daarmee aan het kleinere fragment vast zat, paste exact in de buitenrand van f. 2 van dubbelblad B.

De stukken van de rol werden teruggevonden in een zwarte, platte kartonnen doos met de signatuur Hs. 413, waarop vermeld staat *Losse perkamentknipsels uit Boeken* (plaatsnummer: 1099 B 11).

Rol

Perkament van zeer slechte kwaliteit, met grote scheuren, die grof gestikt zijn, en op enkele plaatsen niet te beschrijven. De rol had een hoogte van tenminste 60 cm en kan uit één stuk gemaakt zijn.

2 kolommen.

Zeer kleine en tamelijk slordig geschreven littera textualis.

Geen rubricering. De strofen zijn zonder interlinie onder elkaar geschreven. Ze worden in principe gemarkeerd door een paragraafteken, links van de eerste regel, in de kleur inkt van de tekst.

Literatuur

D.A. Stracke, 'merkwaardige perkamentfragmenten', in: *Tijdschrift voor taal en letteren* 16 (1928), p. 261-269. Kienhorst & Mulder 1993, p. 70-74, nr. 7. Hendrickx 1994, p. 32-34, nr. 4. Dieuwke van der Poel, 'Spreukstrofen op een perkamenten rol', in: *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* 123 (2007), p. 108-138.

Hs. Neerl. fr. 8 = RG Neerl. 413/2 (olim 413)

JOHANNES CASSIANUS, *Collationes patrum*, Noord-Nederlandse vertaling, fragmenten

15de eeuw.

Perkament, 5 strookjes horizontaal uit drie verschillende bladen gesneden zijn, hoogte 3,5-3,7 cm. Twee strookjes, die uit hetzelfde blad gesneden zijn, zijn met paars potlood genummerd *fragm. Ia* en *Ib*. Het strookje dat op *Ib* aansluit, d.w.z. uit het pendantblad afkomstig is, heb ik genummerd *II*, de andere twee strookjes *IIIa* en *IIIb*. De vijf strookjes bevatten resten van de collatie van de abt Theodorus. De strookjes *Ia* en *Ib* en *II* zijn dus afkomstig uit hetzelfde dubbelblad. Tussen 'blad' I en II ontbreekt een bifolium. 'Blad' III volgde in de codex onmiddellijk op II. De strookjes vormen de restanten van de bladen 78, 81 en 82.

De fragmenten zijn gebruikt als overlijmstroken, die tussen de bindingen op de rug van het boekblok geplakt werden. Pater Stracke deelt in zijn uitgave van 1926 over de vondst mee, dat hij de strookjes had teruggevonden in een exemplaar van de *Nederlantsche oorloghen* van Pier Bor Christaenszoon, het 3de deel, 2de stuk. Dit boek was hem ter hand gesteld door de dames V. en E. Esser uit Weert. De fragmenten waren opgeborgen in de zwarte doos met membra disiecta, die de signatuur Hs. 413 draagt.

Codex

Oorspronkelijke bladgrootte geschat op 21,5-22,0 x ca. 14,5 cm. Contemporaine foliëring in rode inkt.

2 kolommen. De bladen zijn afgelijnd en gelinieerd met inkt. In de bovenmarge van fragment *Ia* zitten vier sneetjes, van waaruit de verticale lijnen getrokken werden. Afstand tussen de buitenste lijnen 9,4-9,8 cm. In de buitenmarge van de strookjes bevindt zich echter om de vier lijnen een prikking, zodat de horizontale lijnen getrokken moeten zijn met behulp van een instrument dat op een kam geleken moet hebben (zgn. kamliniëring).

Littera textualis.

Strookje *Ia* heeft de bovenmarge bewaard, met op de rectozijde in rode inkt het cijfer *lxxvij* en op de versozijde, boven kolom a, de koptitel *Theodorus*. In kolom *Irb* begint het zevende hoofdstuk van de betreffende collatie met een twee regels hoge blauwe lombarde. Aan het eind van de eerste regel staat het cijfer *vij.*, dat evenals de foliëring is aangebracht met rode inkt. Oorspronkelijk zullen in het handschrift afwisselend rode en blauwe lombarden aan het begin van een hoofdstuk gestaan hebben. Verdere rubricering: rode paragraaftekens, en hoofdletters met rood doorstrept.

De strookjes kunnen uit een handschrift komen dat alleen de collaties 1-6 bevatte. Niet uitgesloten is, dat Kopenhagen, Det Kongelige Bibliotek, Thott 524 4^o, met de collaties 9-17, het tweede deel vormde. Dit handschrift is gedateerd 1416 en wordt door Deschamps (1972, 211-213, nr. 75) gelokaliseerd in Holland of Utrecht. Het telt 106 bladen van 21,3 x 15,1 cm, met twee kolommen per bladzijde en 27 of 28 regels per kolom (afmetingen schriftspiegel 14,1-15,0 x 9,4-9,6 cm). Er is een oude foliëring met rode Romeinse cijfers, en de hoofdstukken van de collaties zijn eveneens met rode Romeinse cijfers genummerd; ze beginnen met een afwisselend rode of blauwe lombarde.

Literatuur

D.A. Stracke, 'Een perkamenten hschfragment', in: *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal en Letterkunde* 1926, p. 900-909. Hendrickx 1994, p. 38-39, nr. 7.

Hs. Neerl. fr. 9 = RG Neerl. 413/3 (olim 413)

HERMAN STEKIN, *Sermones quinquaginta super orationem dominicam*, Middelnederlandse bewerking, fragmenten

Tweede helft 15de eeuw.

Perkament, 3 gehavende dubbelbladen en de rechterhelft van een enkelblad. De drie dubbelbladen zijn door pater D.A. Stracke S.J. in de bovenmarge van f. 1r met een paars potlood genummerd *A*, *B* en *C*, het fragment van het enkelblad *D*. Voor de ontcijfering van de tekst is door Stracke, die de fragmenten in 1928 publiceerde, een reagens gebruikt. De fragmenten moeten gelezen worden in de volgorde *C*, *D*, *B* en *A*.

Stracke ontdekte de fragmenten naar eigen zeggen in de band van een exemplaar van de *Catholycke Sermoenen* door Franciscus Costerus (Antwerpen: Ioachim Trognesius, 1598). Hij trof dit boek aan bij een bezoek aan een niet nader genoemd Zuid-Brabants nonnenklooster. In zijn uitgave van 1928 omschrijft hij de inhoud als 'een met exempelen doormengd traktaat'. De fragmenten waren opgeborgen in de zwarte doos met membra disiecta, die de signatuur 413 draagt.

Bladgrootte (gemeten bij dubbelblad *A*) ca. 20,5 x 14 cm. Bij alle vier fragmenten gaat het om het binnenste dubbelblad van een katern, misschien een quaternio waarvan de overige bladen van papier waren. Katernsignaturen: een letter *C* (met daarachter waarschijnlijk een *4*) in de rechterbenedenhoek van B f. 1r; een letter *D* in de rechterbenedenhoek van A f. 1r.

2 kolommen per bladzijde, 26 regels per kolom.

Littera hybrida.

Op B f. 1va zijn nog de resten van een grote blauwe lombarde te zien. In fragment A f. 1rb en C f. 1ra aan het eind van een regel het woord *exempel* in rode inkt, waarna de eerstvolgende regel met een rood paragraafteken begint en van daaruit rood onderlijnd is. Verdere structurering door rode paragraaftekens; hoofdletters daarna en sporadisch ook elders met rood gehoogd.

Gebruikssporen: Op C f. 1r is links van kolom a r. 6 met inkt *exemplum* (afk. *ex^m*) bijgeschreven. Aan het eind van die regel staat de rubriek *exempel*.

Aan de naaigaatjes in de middenvouw te zien waren de katernen op vier bindingen genaaid.

Literatuur

D.A. Stracke, 'Perkamenten fragmenten', in: *Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal en Letterkunde* 1928, p. 442-459. Hendrickx 1994, p. 39-40, nr. 8.

Hs. Neerl. fr. 10 = RG Neerl 43

GEBEDENBOEK, fragmenten

Oost-Middelnederlands (misschien Oost-Betuwe), 15de eeuw.

Perkament, drie dubbelbladen die nog als een katern met elkaar verbonden zijn en een enkelblad. De drie dubbelbladen vormen de binnenste bifolia van het katern. Het enkelblad heeft als eerste blad van het vierde bifolium vóór de andere zes bladen gezeten.; de tekst van de zeven bladen sluit direct op elkaar aan.

De fragmenten vertonen geen sporen die wijzen op hergebruik als bindmateriaal.

Bij alle bladen ontbreekt in het midden van de buitenrand een stukje van het perkament. Van het derde en zesde blad van de reeks is onderaan een reepje perkament weggesneden. Het zevende blad is wel ernstig beschadigd, met tekstverlies.

In de fragmenten staat het gedenken van het lijden van Jezus Christus centraal. De tekst begint middenin een reeks gebeden tot de ledematen van Christus.

Codex

De bladgrootte is ca. 12,5 x 9,1 cm.

17 regels per bladzijde. Afmetingen schriftspiegel: ca. 7,9 x 5,4 cm. De verticale en horizontale kaderlijnen zijn nog zichtbaar. Ook zijn er prikgaatjes te vinden, bedoeld voor deze aflijning. Zij bevinden zich in de buiten- en ondermarge: twee voor de horizontale en twee voor de verticale lijnen.

Littera hybrida.

Er zijn drie rubrieken bewaard. De eerste twee luiden: (f. 1r) *Totten oren christi* en (f. 2v) *Totten angesicht christi*, waarna de tekst met een twee regels hoge blauwe lombarde begint; de derde rubriek (op f. 4v) luidt: *Een suerlic gebet tot onsen lieuen here ende is guet gelesen*, waarna de tekst met een wat grotere, drie regels hoge, opengewerkte blauwe lombarde begint, die met rood penwerk versierd is. Van het betreffende gebed ontbreekt het einde. Hoofdletters met rood opgehoogd, de naam *De naam Jesus (Christus)* is steeds met rood onderstreept.

De drie bifolia die aan elkaar vastzitten, bevatten nog het naaigaren. Er is genaaid op drie bindingen. De afstand ertussen bedraagt ca. 2,7 cm.

Hs. Neerl. fr. 11 = RG Neerl. 30

BONAVENTURA, *Soliloquium (Van den vier oefeninghen)*, fragment

15de eeuw.

Perkament, 1 dubbelblad, hoogte 14 cm, breedte 21 cm. De bladen zijn met potlood modern genummers: f. 1r, 1v, 4r en 4v.

Het fragment zat in een enveloppe waarop staat geschreven: 'Fragment uit "Die Vier Oeffeningen" (ps.-Bonaventura)'. *Het boec vanden vier oefeninghen* (Antwerpen, 1496) is het alom bekende *Soliloquium* dat later nog eens, en dan wat vrijer vertaald, verschenen is onder de titel *Het Boecxken vander vier inwendighe oefeningen der zielen*.

Volgens de in de envelop toegevoegde notitie blijkt uit vergelijking met de tekst van Düsseldorf, Universitäts- und Landesbibliothek, Ms. C 93, dat tussen het voorste en achterste blad twee bladen ontbreken. Dat maakt het fragment het op-een-na-binnenste bifolium van een katern.

Geen sporen van hergebruik als bindmateriaal.

Codex

Bladgrootte 14 x 10,5 cm.

2 kolommen, 19 regels per kolom. In de bovenmarge en tegen de onderrand zijn nog de vier gaatjes te zien voor de verticale kolomlijnen. In de buitenmarges werden alleen gaatjes geprikt voor de bovenste en onderste lijn van het schrijfkader; ze zijn tot de randen en over de middenvouw doorgetrokken. De aflijning lijkt met inkt te zijn aangebracht.

Littera textualis.

Op de eerste regel van kolom 1va is met rood de titel *Vander pinen der hellen* geschreven, waarna de tekst begint met een in geel uitgevoerde initiaal *T*, twee regels hoog, op een rood/paars veld, alles zeer amateuristisch uitgevoerd. Op f. 1r zijn met rood de opschriften *Die siele* en *Die mensce* aangebracht; op f. 4r *Die siele* en *Die mensce*. Deze rubrieken worden voorafgegaan door een blauw paragraafteken; de tekst die erop volgt, begint met een eenvoudige blauwe lombarde van 1 regel hoog (want midden in de regel). Ook komen op andere plaatsen rode en blauwe paragraaftekens voor. Hoofdletters met rood gehooft.

In de middenvouw bevinden zich op 2,7-2,8 cm van elkaar vier gaatjes, waar het katern op de bindingen genaaid was.

Hs. Neerl. fr. 12 = RG Neerl. 413/4 (olim 413)

GEESTELIJKE PROZATEKST, fragmenten

Eind 14de of (vroege) 15de eeuw.

Perkament, 2 op elkaar aansluitende strookjes, rechts onder uit een blad. Van het bovenste strookje is rechts een stukje afgescheurd, zodat het wat korter is dan het onderste. Nog 13 volledige regels van kolom recto b en verso a, en resten van de kolom recto a en verso b.

[recto b] ... na commenes als ons god | na commenes wi eten onsen | god wat wonderliker
minnen | dat hij dese wonderlike wijsheit vant Ende dese minne [verso a] ... doch
verstandelijch... ...Ende die maghe kolket die spise ende deelt dat | goede ende dat quade van
den | goeden Ende wanneer de meins...

Gebruikt als platbevestiging in een kleine boekband (met drie bindingen).

Codex

2 kolommen. Lijngaatjes (sneetjes) in de buitenmarge, en in de ondermarge: drie van de oorspronkelijk vier, voor de verticale aflijning van de kolommen.

Littera textualis. Kenmerken: Kopiist gebruikt alleen de ronde **r**.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 13 = RG Neerl. 31

NIEUWE TESTAMENT, Noord-Nederlandse vertaling, tweede deel, fragmenten

15de eeuw.

Dialectkenmerken: pron. pers. 2de pers. dat. en acc. *iu* 'u', en pron. poss. *iuwer* 'uw' kunnen Hollands zijn. De vorm *carker* in de 15de eeuw ook in het Zuid-Hollands en Zeeuws; *mit* ook wel in Holland.

Zes fragmenten (hierna A t/m E), die de resten vormen van drie dubbelbladen uit perkamenten handschrift met een opmaak in twee kolommen. Ze bevatten gedeelten uit de tweede brief van Paulus aan de Corinthiërs uit de Noord-Nederlandse vertaling van het Nieuwe Testament. De dubbelbladen vormden waarschijnlijk de drie binnenste bifolia van de achtste quaternio (f. 57-64) uit de codex.

Fragment A, een strook midden uit een dubbelblad, vormt het restant van bifolium 58[^]63. De fragmenten B, C en D vormen het complete dubbelblad 59[^]62. De fragmenten E en F vormen de bovenste en onderste helft van bifolium 60[^]61, met dien verstande, dat van f. 61 rechts een gedeelte ontbreekt.

De binder heeft stroken geknipt van 23,7-24,8 bij ca. 11 cm. Die werden, dubbelgevouwen, als platbevestiging in (tenminste) drie boekbanden gebruikt. Om wat voor boeken het gaat, is niet bekend. Wij hebben alleen de met potlood aangebrachte notities van D.A. Stracke S.J. (1875-1970).

Codex

De oorspronkelijke bladgrootte van het handschrift is te reconstrueren: ongeveer 25 x 15,5-16 cm. Er is een contemporaine foliëring in rode inkt.

2 kolommen per bladzijde en 30 regels per kolom. Aflijning en liniëring met inkt. Lijngaatjes.

Littera hybrida.

In de bovenmarge is door de kopiïst met rode inkt de koptitel *Ad Corinthios .ij.* (d.i. *Epistola ad Corinthios secunda*) geplaatst, met (op de rectozijde) rechts daarvan, eveneens met rood, de foliëring in Romeinse cijfers.

In kolom 59ra [*capittel*] *vii*, in kolom 60vb *viii capittel*, in kolom 61vb *Dat ix capittel*, en in kolom 62va *dat tiende capittel*, geschreven met rode inkt, waarna het hoofdstuk met een afwisselend rode of blauwe lombarde begint, 2 regels hoog, m.u.v. de langszijdig geplaatste *J.* Overige rubrieken: (58va) *wtganc*, (59ra, waarschijnlijk ook) *wtganc*, (59rb) *glosa*, (60vb) *Op sinte Lucas dach*, (62ra) *Op sinte laurentius dach* en (62rb) *wtganc*. Het begin van de glossen, die in de tekst staan, is aangegeven door twee rode diagonale streepjes of een paragraaftekening in rode inkt, waarna de tekst van de glosse met rood onderstreept is. Hoofdletters aan het begin van een zin met rood gehoogd.

Te oordelen naar de dubbele sneetjes in de middenvouw waren de katernen op vijf bindingen genaaid.

Hs. Neerl. fr. 14 = RG Neerl. 35

MIDDELNEDERLANDSE PROZATEKST, fragmenten

Perkament, 2 vrijwel complete dubbelbladen. Tekst zodanig vervaagd, dat hij met het blote oog niet of nauwelijks nog leesbaar is.

Gebruikt als dekbladen in een boekband. Hierop wijzen de horizontale vouw vlak tegen de bovenrand, de afdrukken van de inslagen van leer op de andere buitenranden.

Codex

2 kolommen. Aflijning met loodstift.

Zeer vluchtige littera cursiva.

Rode lombarden, 2 regels hoog.

Katernen waren genaaid op vier bindingen.

Hs. Neerl. fr. 15 = RG Neerl. 41

JACOBUS DE VORAGINE, *Legenda aurea*, Middelnederlandse vertaling, fragmenten

15de eeuw

Perkament, zeer verschrompeld. De fragmenten bestaan uit een zeer gehavend dubbelblad (f. 53[^]58), een zeer gehavend blad (f. 101) met een gedeelte van het pendantblad, een zeer beschadigd tweede enkelblad (f. 104), en het restant van een vierde blad plus wat snippers.

Op f. 104r r. 6 begint de legende van de heilige Stephanus (feestdag 26 december). Als we gelijk hebben met onze aanname van de foliëring, dan zou dat betekenen, dat in dit handschrift het winterdeel van de *Legenda aurea* volgde op het zomerdeel. Op r. 5 eindigt de legende van de christelijke martelares Anastasia (feestdag 25 december). Folium 58 bevat gedeelten uit de legende van de heilige Franciscus (feestdag 4 oktober).

Waarschijnlijk gebruikt als bandbekleding. In de bovenmarge van het voorste blad van het bifolium (f. 53r) en in de binnenmarge van een van de enkelbladen (f. 101r) aantekeningen met inkt.

Codex

Originele bladgrootte moeilijk vast te stellen, maar tenminste 22,5 x 17,5 cm. Foliëring in de bovenmarge, Romeinse cijfers in zwarte inkt: op f. 1 van het bifolium waarschijnlijk *liij*; op f. 2 *lvijj*; op het incomplete enkelblad *ci*; op het enkelblad met deel van pendantblad *ciiii*. Als het zinnetje rechts tegen de onderrand van f. 2v van het bifolium, dat vooraf gegaan wordt door een rood paragraafteken, inderdaad een custode is, telde het betreffende katern maar drie dubbelbladen, oftewel de folia 53-58.

40 regels per bladzijde. Brede marges. Schriftspiegel (tenminste) 15 x 11 cm. Sporen van de aflijning en liniëring met loodstift. Lijngaatsjes deels nog zichtbaar.

Littera hybrida.

De legende van de heilige Stephanus begint op f. 104r met een twee regels hoge rode lombarde. De rubriek aan het eind van de eerste regel is niet helemaal goed te lezen: *Van sunte steuen...* De rode tekstjes op f. 101v zijn niet te ontcijferen. Hoofdletters met rood gehoogd.

Het handschrift had vijf bindingen, te zien aan de gaatjes in de middenvouw van het bewaard gebleven dubbelblad.

Hs. Neerl. fr. 16 = RG Neerl. 42

NIEUWE TESTAMENT, Noord-Nederlandse vertaling, eerste deel (met de vier evangeliën), fragmenten

15de eeuw.

Perkament, zes strookjes uit hetzelfde blad, waarvan er vijf op elkaar aansluiten. Deze strookjes 1-5 fungeerden als overlijmstroken. Het zesde fragment, met bovenaan de resten van geel naaisel, bestaat uit drie op elkaar geplakte lagen en was gebruikt als kapitaal boven of onderaan tegen de rug van het boekblok. Het langste gedeelte, met de uitstekende stukken die op de platten genaaid waren, heeft een breedte van 5,7 cm; het korte deel in het midden, met het naaisel, is 2,9 cm hoog. Van het middelste van de strookjes 1-5 zijn de uitstekende stukken afgescheurd. De vier bredere overlijmstroken (1-2 en 4-5) zijn 2,4 tot 3,7 cm hoog en 14 cm breed; strookje 3 meet 3 bij 5,9 cm.

De vijf aaneensluitende stroken vormen het grootste deel van een blad, met volledige boven- en buitenmarge, met van kolom recto b en verso a nog 26 volledige regels, terwijl van kolom recto a en verso b nog 20 regels bewaard zijn, waarvan het begin respectievelijk einde ontbreekt. De a-kolom op de rectozijde begint midden in Luc. 11:43: *[m]ynnet die eerste stoele | [in die] synaghoghe ende die grue[tingh]e op die mercte*. De b-kolom op de versozijde eindigt met Luc. 12:16: *hi besit Doe sprac hi [een ghe]||likenisse tot hem ende*.

Kolom verso a eindigt op strookje 5 met Luc. 12:8: *soe wie my beliet voer de men[schen dat die sone des mens*. Daarop sluiten de vijf regels die bewaard zijn op een van de zijden van strookje 6 direct aan: *[mens]chen sal hem belien voer die | enghelen godes ... [ver]saket werden Ende soe wie een*. Het gaat dus om vijf volgende regels van kolom verso a, waarna nog één regel gevolgd moet hebben, want kolom verso b begint midden in Luc. 12:10 met *menschen dat sa[l hem versaket] | werden Mer...* Het totale aantal komt daarmee op 32.

Codex

In de bewaard gebleven bovenmarge, verdeeld over de opening, in rood de koptitel [*Lu*]cas., van de hand van de kopiist, en (op de rectozijde) in de rechter bovenhoek, eveneens met rood, het bladnummer *Cxl*.

2 kolommen, 32 regels.

Littera hybrida.

Op de strookjes nog een rode lombarde *D* in kolom recto b, van 2 regels hoog, waarmee hoofdstuk 12 uit het Lucasevangelie begint. Van de rubriek aan het eind van de eerste regel zijn enkel nog wat vage vlekken aanwezig; er lijkt het kapittelnummer *XII* te staan. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 17 = RG Neerl. 413/5 (olim 413)

REIS VAN JAN VAN MANDEVILLE, fragmenten

Late 14de eeuw.

Perkament, 4 stroken, die vrijwel een geheel blad vormen: twee lange stroken zijn ca. 18 cm, de kortere 13 cm hoog; breedte van de stroken ca. 25 cm. Van de buitenste strook zijn de buitenmarge en delen van de regels van kolom verso b en recto a afgesneden. De binnenmarge en de boven- en ondermarge zijn nog bewaard.

Gebruikt als oortjes in een boekband, zoals te zien is aan de verticale vouw met naaigaatjes over het midden.

De fragmenten bevatten de resten van de Reis van Mandeville, een werk dat eind jaren zestig van de 14de eeuw (1356-1357) in Normandisch Frans geschreven zou zijn. De Middelnederlandse tekst is volgens de proloog uit het Latijn vertaald. Het oudste Franse handschrift dateert uit 1371. Er zijn twee Middelnederlandse handschriften bewaard: Den Haag, KB, 131 B 14 (1462) en Leiden, UB, BPL 14 5 (tweede helft 15de eeuw).

Codex

Perkament van slechte kwaliteit. Dit is onder andere te zien aan de twee grote gestikte scheuren in de fragmenten. Oorspronkelijke bladgrootte 22 x 14,5 cm.

2 kolommen, 38 regels. Afmetingen van de schriftspiegel: 18 x 13 cm. Geen lijngaatjes zichtbaar, maar wel enkele vage indrukken van de aflijning en liniëring.

2 kolommen, 38 regels.

Het schrift is een combinatie van textualis en cursiva. Kenmerken: de **a** is in twee verdiepingen, de lange **s** en **f** eindigen op de basislijn, en de stokletters hebben lussen; ook lussen aan de ronde **d** en **v**.

De enige rubricering bestaat uit het ophalen met rood van majuskels en van de punten rond de Romeinse cijfers. Bovenaan kolom recto b begint de beschrijving van het eiland Macumeram. Op het weggesneden gedeelte van de eerste regels kan een initiaal gestaan hebben. De laatste regel van kolom recto a is onleesbaar, maar het lijkt niet te gaan om een kapittelopschrift.

De meest linkse (korte) strook heeft nog de oorspronkelijke middenvouw bewaard net daarin drie dubbele naaigaatjes, op ongeveer 5 cm van elkaar. Oorspronkelijk waren de katernen in de codex op vier bindingen genaaid.

[Op verzoek van de auteur wordt de tekst niet medegedeeld wegens geplande publicatie –Frans Hendrickx]

Hs. Neerl. fr. 18 = RG Neerl. 413/6 (olim 413)

GEBEDENBOEK, fragmenten

15de eeuw.

Perkament, 2 verticaal op elkaar aansluitende stroken, ongeveer 15,8 cm hoog en 3,6 en 4,0 cm breed, samen het grootste deel van een blad: de binnenmarge en een deel van de kolom op de recto- en versozijde ontbreken.

Gebruikt als oortjes in een boekband: verticale vouw met naaigaatjes op vier plaatsen en indrukken van de uiteinden van de vier bindingen.

Inc. recto: *dijnre lieuer moeder die | ...fonteyne alre deuget. O | ...en hertzen doe du dijnre*
Expl. verso: *mi onmoegentheit lijfel... | te volbrengen. Gif mi...*

Codex

Oorspronkelijke bladgrootte ongeveer 16 x 11 cm.

17 regels per bladzijde. Boven, ondermarge en buitenmarge zijn volledig bewaard. In de buitenmarge zijn de lijngaatjes nog duidelijk zichtbaar.

Littera hybrida.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 19 = RG Neerl. 413/7 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 2 aansluitende strookjes uit een eenkolomsboekje, met op elk van beide zijden 4 regels tekst, binnenmarge ontbreekt; ondermarge deels bewaard. Afmetingen ca. 1,5 x 7,1 cm.

Dienden waarschijnlijk als overlijmstrookjes.

De tekst is terug te vinden in de *Vigilie* (ed. N. van Wijk, p. 169-170).

Codex

Oorspronkelijke bladgrootte misschien ongeveer 12 of 13 x 8,5 cm.

1 kolom per bladzijde. In de buitenmarge van de strookjes zijn de lijngaatjes bewaard.

Littera textualis. Op de laatste regel van de rectozijde van de strookjes in rood *Die eerste lesse*. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 20 = RG Neerl. 413/8 (olim 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

15de eeuw.

Perkament, 3 stroken, ongeveer 13 x 4 cm, waarvan er twee in de lengte op elkaar aansluiten en bijna een compleet blad vormen; van de binnenmarge ontbreekt hooguit een smal gedeelte. Het derde strookje heeft ook de volledige buitenmarge en de boven- en ondermarge bewaard.

Dienden als overlijmstroken in een boekband.

De tekst van het bijna complete blad is terug te vinden in de Getijden van de H. Geest (ed. N. van Wijk, p. 72-73); de tekst van het derde strookje in de Getijden van de H. Maagd (id., p. 67-68).

Codex

Het boekje zal ongeveer 13 cm hoog en 8,5 cm breed geweest zijn.

18 regels per bladzijde.

Op de rectozijde van de aaneenpassende strookjes 1 en 2 de rubriek *Benedictus*; de tekst begint met een twee regels hoge rode lombarde. Kleinere rode lombarden van 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 21 = RG Neerl. 413/9 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 strookjes die niet op elkaar aansluiten, ongeveer 2,5 cm hoog en 6,2 cm breed; op beide zijden de resten van de twee laatste regels van de kolom, buitenmarge en ondermarge volledig bewaard.

Gebruikt als overlijmstroken.

Codex

Tegen de buitenrand van de fragmentjes zijn nog de lijngaatjes te zien.

Littera textualis.

Op de versozijde van een van de strookjes is de lombarde *H* (*Here verhore*) aan het begin van de voorlaatste regel grotendeels bewaard.

Hs. Neerl. fr. 22 = RG Neerl. 413/10 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

15de eeuw.

Perkament, 5 strookjes, die horizontaal midden uit een dubbelblad gesneden zijn; hoogte tussen ca. 1,8 en 3,1 cm, breedte 9,3 cm. Middenvouw bewaard, met links en rechts daarvan de resten van een kolom. Twee stroken sluiten horizontaal op elkaar aan: de bovenmarge en de resten van negen regels op elk van de zijden bewaard. Bij een van de overige drie stroken is nog een klein gedeelte van de bovenmarge bewaard. Tesaamen tellen deze strookjes nog negen halve regels per kolom.

Dienden tot overlijmstroken.

Codex

Littera hybrida.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 23 = RG Neerl. 413/11 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 2 strookjes, 2 x 5,5 cm, die horizontaal op elkaar aansluiten, met nog negen halve regels op elke zijde; buitenmarge bewaard gebleven.

Gebruikt als overlijmstroken, te zien aan het verkleurde middenstuk.

De tekst is uit de Getijden van de H. Maagd (digitale uitgave Huis Bergh hs. 4, f. 26v-27r).

Codex

Littera textualis.

Op de fragmentjes komt de rubriek *Capittel* voor. Verder een 1 regel hoge lombarde *A* aan het begin van een regel.

Hs. Neerl. fr. 24 = RG Neerl. 413/12 (olim 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 3 strookjes, waarvan er twee horizontaal op elkaar aansluiten; het derde strookje is doormidden gescheurd. Samen nog zes à zeven regels per kolom.

Op de vermoedelijke versozijde van het singuliere strookje met bovenmarge en de eerste twee regels op de pagina verwijst de tekst *dencket of hi(e) mit (tijn) dus|ent ghemoeten mach den ghenen* naar Lucas 14:31. In de bovenmarge van dit doormidden gescheurde strookje, in cursief schrift: *...epistelene pauwels Cor.. ix cap* en, op de andere zijde, *die epistelene*. De tekst op de rectozijde begint met *Nv laet here dinenknecht in vred...*

Codex

Vage sporen van de aflijning en liniëring.

Littera textualis.

Rood paragraafteken. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 25 = RG Neerl. 413/13 (*olim* 413)

GEBEDENBOEKJE, fragmenten

Perkament, 4 stroken, waarvan er twee horizontaal op elkaar aansluiten. Deze vormen een deel van een dubbelblad. Hetzelfde geldt voor de derde strook.

Sporen van gebruik als bindmateriaal: papier- en lijmresten. Een van de stroken, met restjes gekleurd garen, heeft als kapitaaltje gediend.

Codex

Littera hybrida.

Gebeden (tot Jezus) beginnen met een afwisselend rode en blauwe lombarde van twee regels hoog en eindigen telkens met de rubriek *pater noster*. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 26 = RG Neerl. 413/14 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 strookjes, met op beide zijden de resten van drie regels en met ondermarge, ca. 5,3 cm hoog en 1,6 cm breed, sluiten niet op elkaar aan.

Codex

Aflijning en liniëring met inkt.

Littera textualis.

Hoofdletters met rood doorstreept.

Hs. Neerl. fr. 27 = RG Neerl. 413/15 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

15de eeuw.

Perkament, 2 strookjes, die niet op elkaar aansluiten, met een hoogte van ongeveer 1,9 cm en een breedte van 8 cm; binnen- en buitenmarge bewaard, op beide zijden nog negen regels.

Dienden tot overlijmstroken.

De tekst is uit de Getijden van de H. Maagd (ed. N. van Wijk, p. 38-39).

Codex

De fragmentjes hebben de volledige breedte van een blad, zodat ook dit weer een boekje kan zijn van 12 à 13 x 8-8,5 cm.

1 kolom per bladzijde. Aflijning en liniëring met inkt.

Littera textualis.

De rubriek *antifoon* (afk. *ant'*, met representant *a*). Afwisselend rode en blauwe lombarden van 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 28 = RG Neerl. 413/16 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 dwarsstrookjes (uit zelfde handschrift?). Op een van de strookjes zijn de resten van twee kolommen zichtbaar. Op het andere strookje is één kolom zichtbaar, waarvan de breedte niet correspondeert met die van een kolom op het andere strookje.

Codex

Aflijning en liniëring in inkt.

Littera textualis.

Hs. Neerl. fr. 29 = RG Neerl. 413/17 (olim 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 2 stroken, 12,8 x 3,5 cm, elk uit het midden van een ander blad gesneden; boven- en ondermarge zijn bewaard gebleven.

Gebruikt als oortjes in een boekband, te zien aan de verticale vouw met naaigatjes en de papierresten.

De tekst is uit de Getijden der eeuwige wijsheid en de Lange getijden van het H. Kruis (ed. N. van Wijk, p. 98-99 en 93-94 en 113-114).

Codex

Bladgrootte waarschijnlijk ongeveer 13 x 8 à 8,5 cm.

19 regels per bladzijde.

Littera textualis. Correcties van de hand van de kopiist: overgeslagen tekst in de boven- en ondermarge toegevoegd.

Met rode inkt zijn opschriften aangebracht als *die laude*, *ymnus* en *capittel*. Op de zijde waar de rubriek *die laude* staat, begint de psalmtekst met een twee regels hoge lombarde *L*. Verder rode lombarden van 1 regel hoog. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 30 = RG Neerl. 413/18 (*olim* 413) = open fragmentennummer
= Lat. 80

TIJDTABEL, Latijn, fragmenten

Perkament, 2 verticaal op elkaar aansluitende stroken, ca. 15,2 cm hoog en 3,3 en 3,6 cm breed.

Codex

Meerdere kolommetjes op een pagina. Sporen van aflijning en liniëring.

Littera cursiva.

Hs. Neerl. fr. 31 = RG Neerl. 413/19 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 3 strookjes, ca. 1,5 cm hoog en 9 cm breed, waarvan er twee horizontaal op elkaar aansluiten; (waarschijnlijk de) buitenmarge bewaard; in totaal nog negen (nagenoeg) complete regels van elke zijde bewaard.

Dienden als overlijmstroken.

Codex

Vage sporen van aflijning en liniëring.

Littera textualis.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 32 = RG Neerl. 413/20 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 4 strookjes, waarvan er twee op elkaar aansluiten, samen deel van een kolom; boven en buitenmarge zijn bewaard. De andere twee strookjes hebben de buiten- en binnenmarge bewaard, een van de strookjes ook de bovenmarge.

Gebruikt als overlijmstroken.

Codex

Blad oorspronkelijk ongeveer 8,5 cm breed. De hoogte zal dan tussen de 12 en 13 cm hebben bedragen.

1 kolom. Aflijning en liniëring met inkt; bovenste twee lijnen doorlopers.

Littera textualis.

Drie rubrieken, die eindigen met een Romeins cijfer. Afwisselend rode en blauwe lombarden waarvoor met een fijn pennetje representanten zijn geplaatst; die welke op de rubrieken volgen 2 regels hoog (eenmaal een lombarde *S*, de andere twee initialen zijn langsijdig geplaatste *Js*, een keer een blauwe, een keer een rode).

Hs. Neerl. fr. 33 = RG Neerl. 413/21 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 4 strookjes van ongeveer 8,5 cm hoog en 1,2-1,9 cm breed, die twee aan twee verticaal op elkaar aansluiten. Ondermarge bewaard; bij een setje ook de binnen- of buitenmarge.

Dienden als overlijmstrookjes en kapitaaltje in een boekband.

Codex

Littera textualis.

Vage sporen van kleine, 1 regel hoge rode lombarden.

Hs. Neerl. fr. 34 = RG Neerl. 413/22 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragment

Perkament, gedeelte dat links uit een blad gesneden is, met binnen- en ondermarge.

Codex

Sporen van afliesing met inkt.

Littera cursiva.

Op de versozijde van het fragment resten van rubrieken die wijzen op een dialoog: *siele seit* en [*men*]*sche seit*. Namen rood onderlijnd. Hoofdletters met rood gehoogd.

De binnenrand van het fragment laat nog gaatjes van drie bindingen en de kettingsteek bij de staart zien.

Hs. Neerl. fr. 35 = RG Neerl. 413/23 (olim 413)

GETIJDENBOEK, fragmenten

Perkament, 5 stroken van ca. 1,1-2,7 cm hoog en tussen de 9,6 en 10,4 cm breed, waarvan tweemaal twee stroken horizontaal op elkaar aansluiten. Buitenmarge is bewaard, binnenmarge iets besnoeid.

Gebruikt als overlijmstroken.

Codex

Oorspronkelijke breedte van de bladen ongeveer 10,5 cm.

1 kolom. Vage sporen van afluïning en liniëring.

Littera textualis.

Rubrieken; in rode inkt is onder andere *Dat anderde lesse* (de tweede lectio) te lezen. De tekst daarvan begint met een blauwe lombarde van 2 regels hoog. Restant van een rode lombarde van 2 regels hoog aan het begin van de tweede lectio. Kleinere, afwisselend rode en blauwe lombarden van 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 36 = RG Neerl. 413/24 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 2 strookjes van ca. 1,5 cm hoog en 9,4 cm breed, die horizontaal op elkaar aansluiten en dan het middelste gedeelte uit een blad vormen, met nog zeven regels op elke zijde. De binnen- en buitenmarge zijn volledig bewaard.

Gebruikt als overlijjmstroken.

De tekst is uit de Lange getijden van het H. Kruis (ed. N. van Wijk, p. 113-114).

Codex

Breedte van de bladen ongeveer 9,5 cm.

1 kolom. Aflijning en liniëring met inkt.

Littera textualis. Een rode lombarde van 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 37 = RG Neerl. 413/25 (olim 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 stroken van ongeveer 2,7 cm hoog en 13,6 cm breed; met binnen- en buitenmarge. Een van de stroken heeft de bovenmarge grotendeels bewaard.

Dienden tot oortjes in een boekband, te zien aan de horizontale vouw met naaigatjes en de afdrukken van het leer van de inslagen.

Codex

De fragmenten hebben waarschijnlijk de oorspronkelijke breedte bewaard, 13,6 cm.

2 kolommen. Aflijning en liniëring met inkt. De bovenste twee lijnen zijn doorlopers. Lijngaotjes tegen de buitenrand.

Littera textualis.

Hoofdletter met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 38 = RG Neerl. 413/26 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 3 stroken van ongeveer 12 cm hoog. Boven en ondermarge bewaard. Een van de stroken heeft nog (een deel van) de binnen of buitenmarge bewaard.

Fungeerden als overlijmstroken in een boekband.

Codex

De stroken hebben de oorspronkelijke hoogte bewaard, 12 cm. De breedte zal rond de 8 of 8,5 cm hebben gelegen.

1 kolom, 15 regels, en op een van de stroken (aan één zijde?) 14 regels.

Littera textualis.

Gedeelte van een rubriek. Rode lombarden van 2 regels en van 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 39 = RG Neerl. 413/27 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

15de eeuw.

Perkament, 6 strookjes met een hoogte van ca. 11,2 cm en een breedte van 2,7 cm, waarvan er twee verticaal op elkaar aansluiten. Deze stroken vormen tezamen het grootste deel van een blad; buitenmarge en een deel van de kolom ontbreken.

Gebruikt als overlijmstroken.

De tekst is terug te vinden in de Getijden van de H. Maagd en de Lange getijden van het H. Kruis (ed. N. van Wijk, p. 67 en 135-136).

Codex

Oorspronkelijke bladgrootte ca. 11,5 x 8 cm.

1 kolom, 16 regels.

Littera hybrida.

Rubrieken, o.a. het woord *compleet* in rode inkt. Rode lombarden van 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 40 = RG Neerl. 413/28 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 horizontaal op elkaar aansluitende strookjes van ongeveer 1,0 x 6,7 cm; met nog vijf regels midden uit de kolom; binnen- of buitenmarge (gedeeltelijk) bewaard.

Codex

Aflijning en liniëring met inkt.

Littera textualis.

Hoofdletter met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 41 = RG Neerl. 413/29 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

41a = 413/29a

Perkament, 6 strookjes met een hoogte van ca. 14,3 cm, waarvan er in elk geval twee op elkaar aansluiten. Boven- en ondermarge zijn volledig bewaard.

Gebruikt als overlijmstroken; aan een ervan een restje groen garen.

41b = 413/29b

2 stroken waarvan de boven- en ondermarge volledig bewaard zijn, en op een van de stroken ook de (besnoeide) binnen- of buitenmarge, hoogte 14,1-14,2 cm; verder een smaller strookje en een snipper met een restje groen garen.

Codex

Oorspronkelijke hoogte ca. 14,5 cm.

21 regels per bladzijde. Aflijning en liniëring met inkt.

Littera textualis.

Opschriften in rode inkt. Rode lombarden van 2 regels hoog. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 42= RG Neerl. 413/30 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

2 op elkaar aansluitende strookjes, ongeveer 9,3 cm hoog en 1,2 cm breed; tezamen het grootste deel van een blad. De boven- en ondermarge zijn volledig bewaard, en (gedeeltelijk) de binnen- of buitenmarge.

Codex

Bladen naar schatting oorspronkelijk ongeveer 9,5 cm hoog en misschien ca. 6 cm breed.

17 regels per bladzijde. Sporen van liniëring.

Littera textualis. Kenmerken: overwegend gebruik van ronde **r**.

Vage sporen van blauwe lombarde van 2 regels hoog; aan het einde van de regel erboven een rubriek, waarvan de rode inkt eveneens zeer verbleekt is. Rode lombarde, 1 regel hoog. Doorhaling met rood.

Hs. Neerl. fr. 43 = RG Neerl. 413/31 (olim 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 3 verticaal op elkaar aansluitende stroken, ongeveer 7,3 cm hoog en 2,0-2,9 cm breed. Samen vormen ze het grootste gedeelte van een blad. Binnen- en buitenmarge zijn bewaard gebleven, evenals de bovenmarge. Ondermarge en deel van de kolom ontbreken, nog 14 zichtbare regels.

Twee fragmenten hebben gediend als overlijmstrookje, het derde, met een restje donkerrood garen als kapitaaltje.

De tekst is uit de Getijden van de H. Maagd (digitale uitgave Huis Bergh hs. 4, f. 78v-79r).

Codex

Blad oorspronkelijk tussen 7 en 8 cm breed.

1 kolom. Sporen van aflijning en liniering aanwezig.

Littera textualis.

Rubrieken: *versikel*, *capittel* en *respons*. Twee regels hoge lombarde *H* (volgend op *capittel*) niet ingevuld. Rode lombarde *H*, 1 regel hoog. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 44 = RG Neerl. 413/32 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 3 strookjes van 0,8- tot 1,0 cm hoog en 8,3 tot 11,3 cm breed, waarvan er twee horizontaal op elkaar aansluiten. Binnen- en buitenmarge zijn bewaard gebleven. Op elke zijde nog 5 regels tekst zichtbaar.

De tekst is uit de Getijden van de H. Geest (ed. N. van Wijk, p. 73-74, 77).

Codex

Bladen oorspronkelijk ongeveer 11,5 cm breed.

1 kolom.

Littera hybrida.

In rood *antiphona* (afk. *ant* met superscripte *a*). Hoofletters met rode inkt gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 45 = RG Neerl. 413/33 (*olim* 413)

INHOUDSOPGAVE MET LECTIES VOOR DE FEESTDAGEN, fragmenten

Perkament, 4 strookjes van 1,2-1,5 cm hoog en 10,5 cm breed, die twee aan twee horizontaal aansluiten. Binnen- of buitenmarge bewaard.

Gebruikt als overlijmstroken.

Codex

Littera hybrida.

Folionummers (hoogste bladnummer *cliiiij*) en bijbelplaatsen in rode inkt. Rode lombarden, 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 46 = RG Neerl. 413/34 (*olim* 413)

OORKONDE, fragmenten

Perkament, 2 stroken, werden bewaard in envelop met vermelding *Leidse rekeningen 14^e eeuw.*

Hs. Neerl. fr. 47 = RG Neerl. 413/35 (olim 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragment

Perkament, 1 strookje met binnen- en buitenmarge, midden uit een blad, 1,7 hoog en 8,2 cm breed; 4 regels op beide zijden.

Diende als overlijmstrookje.

De tekst op de rectozijde (*Oftu die boesheit ver|houdest here o here wie sal | dat liden moghen*) is uit de Zeven boetsalmen (ed. N. Van Wijk, p. 144).

Codex

Breedte van het blad ongeveer 8,5 cm; hoogte waarschijnlijk tussen de 12 en 13 cm.

1 kolom. Aflijning en liniëring met inkt. Lijngaatjes in de buitenmarge.

Littera textualis.

Afwisselend rode en blauwe lombarden, 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 48 = RG Neerl. 413/36 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 7 strookjes van ongelijk formaat; lijken bij elkaar te horen, maar sluiten niet op elkaar aan.

Gebruikt als kapitaaltjes, met groen garen, en overlijjmstroken in een boekband.

De tekst is uit de Getijden van de eeuwige wijsheid (ed. N. Van Wijk, o.a. p. 101).

Codex

1 kolom. Zeer vage sporen van Aflijning en liniëring.

Littera textualis.

Rubrieken. Rode lombarde *O*, 2 regels hoog, langszijdig geplaatste rode lombarde *J*. Sprietje van rood penwerk. Rode lombarden, 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 49 = RG Neerl. 413/37 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 2 horizontaal op elkaar aansluitende strookjes, ca. 0,7 cm hoog en 6,6 cm breed, met besnoeide binnen- of buitenmarge.

De tekst is uit de Getijden van de Heilige Maagd (ed. N. van Wijk, p. 57-58).

Codex

Littera hybrida.

Op de rectozijde in rood de aanduiding *versikel* (afk. *V*). Afwisselend rode en blauwe lombarden, 1 regel hoog. Op de versozijde een blauwe lombarde *O*, 3 regels hoog, met rood penwerk versierd.

Hs. Neerl. fr. 50a = RG Neerl. 413/38a (olim 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 horizontaal op elkaar aansluitende stroken met bewaard gebleven ondermarge en deels gehavende binnen- en buitenmarge. Nog tien regel op beide zijden. Breedste strook ca. 4,5 x 11,7-12,0 cm.

Gebruikt als kapitaaltjes..

Codex

Blad oorspronkelijk ca. 12 cm breed.

Aflijning en liniëring in inkt. Laatste twee lijnen zijn doorlopers.

Littera textualis.

Aan het eind van de bovenste regel op een van de zijden resten van een rubriek. Twee regels hoge initiaal *M* op diezelfde zijde vervolgens niet ingevuld, wel representant zichtbaar. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. 50b = RG Neerl. 413/38b (olim 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 stukken perkament die als kapitaaltjes dienden, met nog de oorspronkelijke bindingen; en 4 overlijmstroken, met resten papier op de uiteinden, die op het breedste punt 12,9 cm meten. Op een van de kapitaaltjes is sprake van ...*rechter pilatus gebrocht*, op de andere zijde de tekst *O here ihesu custe leuende god*.

Codex

1 kolom. Aflijning en liniëring met inkt.

Littera textualis.

Op de vier strookjes een rubriek en rode paragraaftekens.

Hs. Neerl. fr. 51 = RG Neerl. 413/39 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 2 strookjes die horizontaal op elkaar aansluiten, midden uit een blad, met nog 8 regels op elke zijde. Met resten van de binnen- en buitenmarge.

Hebben waarschijnlijk als overlijmstrookjes gediend.

De tekst is uit de Getijden van de eeuwige wijsheid (ed. N. van Wijk, p. 100-101).

Codex

1 kolom. Geen lijngaatsjes, wel sporen van aflijning en liniëring.

Littera textualis.

Op de versozijde in rode inkt *compleet*. De tekst begint met een 3 regels hoge blauwe lombarde, met penwerk in rode inkt. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 52 = RG Neerl. 413/40 (olim 413)

VIER EVANGELIËN, fragmenten

Misschien nog uit de 14de eeuw.

Perkament, bovenste deel van een dubbelblad dat ook aan een van de buitenzijden met tekstverlies besnoeid is, nog tien regels per kolom bewaard. Hoogte 6,1-6,3 cm, op het breedste punt 14,7 cm.

Gebruikt als bindmateriaal, gezien de uitgesleten verticale vouw met gaatjes over het midden van het fragment.

De tekst bevat gedeelten uit het Johannesevangelie.

De codex

Als het inderdaad gaat om een eenkolomshandschrift, zal de breedte van de bladen niet of nauwelijks meer dan 8,5 cm hebben bedragen. In de bovenmarge van het fragment, verdeeld over de opening, in rood de koptitel *Johan|nes*.

Littera textualis.

Twee rode lombarden van 1 regel hoog. Verder geen rubricering ten behoeve van de tekstgeleding.

Hs. Neerl. fr. 53 = RG Neerl. 413/41 (olim 413)

GETIJDENBOEK, fragmenten

Papier, acht snippers, waarvan er twee maal twee verticaal op elkaar aansluiten. De snippers zijn 3,2-4,3 cm hoog en hebben een breedte van 1,4-2,5 cm. Op vier ervan is de bovenmarge bewaard en op vier ervan de ondermarge. Bij de op elkaar aansluitende strookjes zijn eveneens binnen- en buitenmarge bewaard.

Codex

Littera textualis.

Op een van de strookjes, links van de eerste/tweede regel (de bovenste op die pagina) met rood de aanwijzing *collecte* (afk. *col*). De tekst begint met een rode lombarde van 2 regels hoog. Dezelfde rubriek onderaan op de pagina op een van de strookjes, ditmaal rechts van de regel. Op weer een andere snipper aan het eind van de derde regel de rubriek *Die xc salm*, gevolgd door een combinatie van drie rode puntjes.

Hs. Neerl. fr. 54 = RG Neerl. 413/42 (olim 413)

GETIJDENBOEK, fragmenten

Perkament, 5 rechthoekige snippers, waarvan er twee verticaal op elkaar aansluiten.
Bovenmarge en binnen- of buitenmarge zijn gedeeltelijk bewaard gebleven.

De fragmenten vormen de resten van overlijmstroken, mede gelet op de papierresten die erop geplakt zitten.

Codex

Sporen van aflijning en liniëring, en in een van de strookjes tegen de bovenrand een lijngaatje.

Littera textualis.

Op een van de strookjes, aan het eind van twee regels, met rood, *Vanden heiligen* | *gheest collect*. De afkorting *v*' met rood voor *vers(ikel)*. Een rode lombarde *E*, 1 regel hoog, en een rode lombarde waarvan de inkt nagenoeg verdwenen is, eveneens 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 55 = RG Neerl. 413/43 (olim 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

15de eeuw.

Perkament, 5 strookjes van ca. 2,7 cm hoog en 4,9 cm breed, die niet op elkaar aansluiten. Bij drie strookjes is de ondermarge bewaard, bij een strookje de binnenmarge.

De fragmenten vormen de resten van overlijmstroken.

Codex

Sporen van aflijning en liniëring.

Littera hybrida.

Majuskels met rood gehoogd./

Hs. Neerl. fr. 56 = RG Neerl. 413/44 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK VAN GEERT GROTE, fragmenten

Perkament, 2 op elkaar aansluitende strookjes, met volledig bewaard gebleven buitenmarge.

De tekst is uit de Vigilie (digitale uitgave Huis Bergh hs. 4, f. 134v-135r).

Codex

1 kolom. Sporen van afluïning en liniëring.

Littera textualis.

Sporen van een 2 regels hoge lombarde. Rode lombarden van 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 57 = RG Neerl. 413/45 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 4 strookjes, waarvan er twee verticaal op elkaar aansluiten. Ondermarge is bewaard gebleven, plus een smalle strook van de binnen- of buitenmarge.

Gebruikt als overlijmstroken.

Codex

Lijngaasje voor verticale kolomlijn in ondermarge van een van de strookjes.

Littera textualis.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 58 = RG Neerl. 413/46 (olim 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 3 strookjes van ongeveer 6,4 cm hoog en 1,3 cm breed, en een snippertje, sluiten niet op elkaar aan. Bovenmarge is bewaard, evenals binnen- of buitenmarge op een strookje.

Dienden als overlijjmstroken.

Codex

Littera textualis.

Op een van de strookjes, met rood ...*xvij. psalmus l...|sum .c.xix*. Op een ander strookje een langszijdig geplaatste rode lombarde *J*. Rode lombarden, 2 regels hoog. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 59 = RG Neerl. 413/47 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 3 strookjes, ongeveer 11 cm hoog en 1,2 cm breed, en een restant van een vierde strookje. Twee van de drie strookjes sluiten verticaal op elkaar aan. Boven- en ondermarge zijn bewaard, evenals besnoeide binnen- of buitenmarge.

Gebruikt als kapitaaltje (met groen garen) en overlijjmstroken.

Codex

1 kolom, 12 regels.

Littera hybrida.

Het woord *sacra*... onderstreept. Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 60 = RG Neerl. 413/48 (*olim* 413)

BERIJMDE TEKST, fragmenten

Perkament, 2 strookjes, die niet op elkaar aansluiten. Binnen-, buiten- en ondermarge zijn bewaard gebleven.

Codex

Zeer vage sporen van aflijning en liniëring.

Littera textualis op rectozijde (versregels eindigen met rijmpunt), littera hybrida op andere zijde.

Hoofdletters in kapitaalkolom op rectozijde met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 61 = RG Neerl. 413/49 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 5 stroken, ca. 1,8 cm hoog en 8,9 cm breed. Twee stroken sluiten op elkaar aan en vormen samen het bovenste gedeelte van een blad: bovenmarge en van elk van de 2 kolommen zijn zes regels bewaard gebleven.

Gebruikt als kapitaaltjes (groen garen) en overlijmstroken.

Codex

2 kolommen. Aflijning met inkt. Lijngaatsjes in bovenmarge bewaard.

Littera textualis.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 62 = RG Neerl. 413/50 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 strookjes, beide met bovenmarge en de resten van 10 à 12 regels op beide zijden, 6,3 cm hoog, ca. 1,2 cm breed. De strookjes sluiten niet op elkaar aan.

Gebruikt als kapitaaltje en overlijmstrook.

Codex

Littera textualis.

Op een van de strookjes, op dezelfde zijde, 2 vergulde en 2 blauwe lombarden van 1 regel hoog.

Hs. Neerl. fr. 63 = RG Neerl. 413/51 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragment

Perkament, strook midden uit een blad, ca. 15 cm hoog en 3,5 cm breed. Boven- en ondermarge bewaard.

Gebruikt als oortje, te zien aan de verticale vouw met bindgaatjes en de restanten van papier of karton; op 4 plaatsen insnijdingen tot die vouw, waartussen een rechthoekig stukje perkament verloren is gegaan.

Codex

Het fragment heeft de oorspronkelijke hoogte bewaard, ca. 15 cm.

1 kolom, 23 regels. Sporen van afluïning en liniëring.

Littera textualis.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 64 = RG Neerl. 413/52 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 3 rechthoekige snippers van ca. 3 cm hoog en 3,5 cm breed, die horizontaal en verticaal op elkaar aansluiten. Met nog de resten van negen regels op beide zijden. Binnen- of buitenmarge is bewaard.

Codex

Aflijning en liniëring met inkt.

Littera textualis.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 65 = RG Neerl. 413/53 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragment

Perkament, 1 strook van ca. 3,6 cm hoog en 15,8 cm breed, vormt het bovenste deel van een blad, waarvan rechts de binnenmarge en enkele letters tekst zijn afgesneden.

Gebruikt als oortje in een boekband, getuige de horizontale vouw met bindgaatjes.

Codex

2 kolommen. Aflijning met inkt.

Littera hybrida.

Op de rectozijde midden in de bovenmarge *Capittel*; op de versozijde *Dat .C. ende .l.*

Hs. Neerl. fr. 66 = RG Neerl. 413/54 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragment

Perkament, 3 stroken, met binnen- en buitenmarge, die niet op elkaar aansluiten, ongeveer 2,4 cm hoog en 9,8 cm breed.

Gebruikt als overlijmstroken.

Codex

1 kolom. Nog zeer vage sporen van afluïning.

Littera hybrida.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 67 = RG Neerl. 413/55 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 strookjes, die niet op elkaar aansluiten. Bovenmarge, deel van ondermarge en buitenmarge zijn bewaard.

Gebruikt als overlijmstroken.

Codex

Lijngaatjes in de buitenmarge. Nog vage sporen van aflijning en liniëring.

Littera textualis.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 68 = RG Neerl. 413/56 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 2 strookjes van ongeveer 1,8 cm hoog en 10,1 cm breed, die niet op elkaar aansluiten, tezamen nog acht regels op elke zijde.

Gebruikt als overlijmstroken.

Codex

Zeer vage sporen van aflijning en liniëring met inkt.

Littera cursiva met **a** in twee verdiepingen.

Hoofdletters met rood gehoogd.

Hs. Neerl. fr. 69 = RG Neerl. 413/57 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragmenten

Perkament, 3 smalle strookjes, die horizontaal op elkaar aansluiten. Binnen- of buitenmarge bewaard.

Gebruikt als kapitaaltje.

Codex

Littera hybrida.

Rode lombarde van 1 regel hoog. Hoofdletters met rood gehoogd. Een woord (*Amen?*) rood onderstreept.

Hs. Neerl. fr 70 = RG Neerl. 413/58 (*olim* 413)

ONGEÏDENTIFICEERD, fragment

Perkament, 1 verticaal uit een blad gesneden strookje, met nog een deel van de onder- en bovenmarge, en van de binnen- of buitenmarge.

Is gebruikt als overlijmstrookje, mede gelet op de papierresten op de uiteinden.

Codex

1 kolom, 16 regels. Sporen van afliesing met inkt.

Littera textualis.

Hs. Neerl. fr. 71 = RG Neerl. 413/59 (*olim* 413)

GETIJDENBOEK, fragmenten

Perkament, 2 kleine, ongelijk hoge strookjes, die niet op elkaar aansluiten. Het grootste strookje heeft nog een klein gedeelte van de boven- en ondermarge bewaard. Het is 9,4 cm hoog. Op het kleinere strookje staan nog 13 regels, met een deel van de ondermarge.

Dienden als kapitaaltje in een boekband.

Codex

1 kolom, 18 regels. Sporen van afluïning en liniëring met inkt. Op een van de zijden van het grootste strookjes luidt het restant van de bovenste regel *Mijn god*. De hoofdletter is met rood gehoofd. Op het andere, kleinere strookje zijn ook twee hoofdletters met rood gehoofd. Op de betreffende zijde lijkt een 2 regels hoge lombarde niet ingevuld. Wel is links van de opengelaten ruimte een representant, misschien een *a*, aangebracht. Op de laatste regel staat de rubriek *vers(ikel)*. (Het gaat als altijd om een afkorting.)